

УДК [336.74:314.15]:339.3(477)

Миценко Н. Г.,

talami1412@gmail.com, ORCID ID: 0000-0002-0337-8346,

Researcher ID: F-7270-2019,

д.е.н., проф., професор кафедри економіки, Львівський торговельно-економічний університет, м. Львів

Мишук І. П.,

igmislog@ukr.net, ORCID ID: 0000-0001-5661-0164,

Researcher ID: F-4185-2019,

д.е.н., проф., професор кафедри підприємництва, торгівлі та логістики, Львівський торговельно-економічний університет, м. Львів

ВПЛИВ МІГРАЦІЙНИХ ГРОШОВИХ ПОТОКІВ НА ВНУТРІШНІЙ РИНОК УКРАЇНИ

Анотація. Проведено дослідження внутрішнього ринку країни як відображення збалансованості її економічної системи, необхідної складової сталого розвитку в довготривалій перспективі. Метою статті є дослідження міграційних грошових потоків в Україну в 2020–2025 рр. та їх впливу на внутрішній ринок, визначення стратегічних напрямів міграційної політики країни в контексті розвитку внутрішнього ринку у повоєнний період. Виявлено кардинальні зміни на внутрішньому ринку України внаслідок економічних шоків і кризових процесів: суттєве зменшення місткості через скорочення населення, в т.ч. вимушену міграцію; падіння обсягів купівельного попиту, його структурна переорієнтація; зміна поведінки споживачів у напрямку раціонального споживання та споживацького патріотизму; зменшення пропозиції вітчизняних товарів; активний розвиток сегмента електронної торгівлі. Запропоновано розглядати міграцію населення як прояв мобільності трудових ресурсів і наслідок глобалізаційних процесів у світовій економіці, а також як чинник, що одночасно відноситься до соціальних, економічних і політичних детермінантів розвитку внутрішнього ринку. За даними ОЕСР розглянуто тенденції вимушеної міграції населення України. Підтверджено збереження під час війни ролі міграційних грошових потоків як каналу надходження іноземної валюти в країну, джерела підтримки макроекономічної стабільності та попиту на внутрішньому ринку. За показниками змін в їх обсягах, каналах і структурі досліджено вплив міграції населення України на внутрішній ринок країни в 2020–2025 рр. Виявлено тенденцію до скорочення грошових переказів від мігрантів із 2022 року через: уповільнення економічного зростання в країнах їх перебування; повернення мігрантів-чоловіків для захисту країни; потреби мігрантів у витратах на адаптацію, проживання, утримання непрацюючих членів родини та студентської молоді; збільшення фіскального навантаження на доходи; високі тарифи на платіжні системи. Розглянуто зміни в географічній структурі міграційних грошових потоків в Україну в 2020–2025 рр. З'ясовано, що цифровізація економічних процесів обумовила зміни в структурі каналів грошових переказів в Україну, близько половини яких здійснюється через міжнародні платіжні системи. Наголошено на спрямуванні міграційної політики України на подолання дефіциту трудових ресурсів на національному ринку праці, повернення вимушених мігрантів в Україну, залучення їх коштів у відбудову економіки. Запропоновано створення стимулюючих механізмів (програм) на основі вивчення досвіду успішної міграційної політики країн із репатріації мігрантів через спонукання до залучення їх грошових переказів (інвестицій). Виокремлено напрями державної підтримки створення сприятливого бізнес-клімату для започаткування бізнесу в Україні. Подальших досліджень заслуговує вивчення перспектив розвитку внутрішнього ринку країни з використанням сценарного підходу, моделювання його місткості на основі розподілу детермінантів впливу на стимулятори та дестимулятори.

Ключові слова: внутрішній ринок, місткість ринку, детермінанти розвитку внутрішнього ринку, міграція населення, міграційні грошові потоки, грошові перекази, міграційна політика.

Mitsenko N. G.,

talami1412@gmail.com, ORCID: 0000-0002-0337-8346,

Researcher ID: F-7270-2019,

Doctor of Economics, Professor, Professor of the Department of Economics, Lviv University of Trade and Economics, Lviv

Mishchuk I. P.,

igmislog@ukr.net, ORCID: 0000-0001-5661-0164,

Researcher ID: F-4185-2019,

Doctor of Economics, Professor, Professor of the Department of Entrepreneurship, Trade and Logistics, Lviv University of Trade and Economics, Lviv

THE IMPACT OF MIGRATION CASH FLOWS ON THE DOMESTIC MARKET OF UKRAINE

Abstract. *The study examines the country's domestic market as a reflection of the balance within its economic system, a necessary component for sustainable development in the long term. The article aims to investigate migration cash flows to Ukraine during 2020–2025 and their impact on the domestic market, as well as to define strategic directions for the country's migration policy in the context of domestic market development in the post-war period. Drastic changes in Ukraine's domestic market resulting from economic shocks and crisis processes have been identified: a significant reduction in market capacity due to population decline, including forced migration; a drop in consumer demand volumes and its structural reorientation; a shift in consumer behavior towards rational consumption and consumer patriotism; a decrease in the supply of domestic goods; and the active development of the e-commerce segment. It is proposed to view population migration as a manifestation of labor mobility and a consequence of globalization processes in the world economy, as well as a factor simultaneously related to the social, economic, and political determinants of domestic market development. Trends in the forced migration of the Ukrainian population have been analyzed based on OCDE data. The study confirms that, during the war, migration cash flows have retained their role as a channel for foreign currency inflows into the country and a source of support for macroeconomic stability and domestic market demand. The impact of Ukrainian population migration on the country's domestic market in 2020–2025 was investigated based on indicators of changes in their volumes, channels, and structure. A trend towards a reduction in remittances from migrants since 2022 was identified due to: slowing economic growth in host countries; the return of male migrants to defend the country; migrants' need to cover expenses for adaptation, living, and supporting non-working family members and students; an increased fiscal burden on income; and high tariffs imposed by payment systems. Changes in the geographical structure of migration cash flows to Ukraine during 2020–2025 were examined. It was found that the digitalization of economic processes has driven changes in the structure of remittance channels to Ukraine, with approximately half being conducted through international payment systems. Emphasis is placed on directing Ukraine's migration policy towards overcoming the labor shortage in the national labor market, facilitating the return of forced migrants to Ukraine, and attracting their funds for economic reconstruction. The creation of incentive mechanisms (programs) is proposed, based on studying the successful migration policy experiences of other countries regarding migrant repatriation by encouraging the attraction of their remittances (investments). Directions for state support in creating a favorable business climate for starting a business in Ukraine are highlighted. Future research should focus on studying the prospects for the country's domestic market development using a scenario approach, as well as modeling its capacity based on the distribution of impact determinants into stimulators and inhibitors.*

Key words: domestic market, market capacity, determinants of domestic market development, population migration, migration cash flows, remittances, migration policy.

JEL Classification: D31, F22, J61, O10

DOI: <https://doi.org/10.32782/2522-1205-2025-84-01>

Постановка проблеми. Внутрішній ринок країни віддзеркалює стан та збалансованість її економічної системи під впливом екзогенних та ендегенних чинників. Глобалізація економічного розвитку, поширення цифрових технологій, прискорення інновацій обумовили якісні зміни потреб і попиту споживачів, способів їх задоволення; формування міжнаціональних ланцюгів створення вартості; експансію глобальних торговельних мереж та ТНК; трансформаційні процеси в інфраструктурі внутрішнього ринку. Сталий розвиток економіки країни в довготривалій перспективі неможливий без забезпечення ефективного функціонування її внутрішнього ринку як механізму задоволення

внутрішнього попиту на товари та послуги. Внутрішній ринок, який бере початок із розвитку суспільного поділу праці і відповідає за взаємозв'язки виробників і споживачів, ...є основним стимулятором розвитку національної економіки в частині внутрішнього виробництва, покращення якості життя населення, зміцнення економічної, продовольчої та політичної безпеки [1, с. 37].

Економічні шоки та кризові процеси, які виникли під час пандемії Covid-19, загострилися через повномасштабне збройне вторгнення Російської Федерації в Україну, вимагають вивчення реакції на них внутрішнього ринку країни, пошуку шляхів

адаптації до соціально-політичних та економічних реалій воєнного часу, забезпечення умов для задоволення платоспроможного попиту вітчизняних споживачів у товарах і послугах. Не менш важливим є пошук уже зараз шляхів розвитку внутрішнього ринку країни, збільшення його місткості у повоєнний період.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Актуальність даної теми підтверджує значна кількість наукових публікацій, які стосуються розвитку внутрішнього ринку України. Глибоке вивчення сутності, особливостей та детермінантів розвитку внутрішнього ринку представлено в працях О. Гальцової [2], А. Герасименко [3], С. Ільчишина [4], О. Клепанчук [5], В. Лагутіна [3], І. Свидрук [5], О. Трохимець [2], Ю. Уманціва [3], С. Шульц [6] та ін. Проблема регулювання внутрішнього ринку присвячені праці таких дослідників, як: Т. Васильців [7], О. Клепанчук [8], Р. Лупак [7], А. Орел [9], Н. Попадинець [1; 6] та ін. Водночас значний вплив на стан внутрішнього ринку України, причому як з огляду впливу на обсяги та структуру попиту, так і з точки зору впливу на пропозицію товарів і послуг, справляє міграція населення (як трудова, так і вимушена, воєнна). Вивчення міграційних грошових потоків у країну знаходиться в полі зору багатьох науковців, серед яких К. Барчук [10], А. Гайдуцький [11], О. Гарфоновна [12], В. Журавель [12], О. Іващенко [13], Ю. Ішук [10], В. Карп [13], Р. Ластовецька [14], Е. Лібанова [15], Б. Мартищенко [16], В. Панченко [13], Є. Поліщук [12], Н. Резнікова [13], М. Савченко [10] та ін. Разом з тим, вплив міграції населення та, зокрема, міграційних грошових потоків на стан внутрішнього ринку України в умовах війни потребує окремого дослідження.

Постановка завдання полягає у дослідженні міграційних грошових потоків з-за кордону та їх впливу на внутрішній ринок України в умовах війни, визначенні стратегічних напрямів міграційної політики країни в контексті розвитку внутрішнього ринку у повоєнний період.

Виклад основного матеріалу дослідження. Функціонування внутрішнього ринку країни опосередковується рівнем розвитку, конкурентоспроможністю та екологічністю вітчизняного виробництва товарів і послуг; досягнутим рівнем споживання та поширенням сучасних трендів зміни поведінки споживачів; сформованістю потреб і наявністю платоспроможного попиту; ціновою доступністю товарів і послуг.

Початок війни в Україні ознаменував кардинальні зміни ситуації на внутрішньому ринку України:

1) суттєве зменшення місткості внутрішнього ринку внаслідок скорочення чисельності населення: на початку повномасштабного вторгнення, за оцінками, з України виїхало 7-8 млн людей, тобто майже 30% населення країни [17]; значні втрати понесені через смертність військових та цивільних внаслідок бойових дій; знизилася народжуваність, зросла частка осіб похилого віку та осіб із інвалідністю;

2) скорочення обсягів купівельного попиту, його структурна переорієнтація на товари першої необхідності, лікарські засоби, товари для волонтерської підтримки захисників;

3) зміна поведінки споживачів: акцент на раціональне споживання та споживацький патріотизм – свідоме придбання товарів/послуг вітчизняних виробників задля підтримки економіки країни, створення робочих місць, надходження податків до бюджету, зміцнення національної ідентичності;

4) зменшення пропозиції товарів вітчизняного виробництва через знищення (закриття) підприємств-виробників у зонах активних бойових дій, ускладнення та зростання вартості логістики, проблеми з паливом та енергоресурсами, руйнування об'єктів критичної інфраструктури;

5) активний розвиток сегмента електронної торгівлі, послугами котрої користуються як цивільні, так і військові споживачі.

Основними перешкодами в розвитку внутрішнього ринку під час війни є: ризики, пов'язані з безпекою, знищені або втрачені активи, зруйновані ланцюги постачання продукції, значне підвищення цін на логістичні послуги, зменшення кількості працівників та ринків збуту, обмеженість доступу до кредитних коштів, відсутність достатнього капіталу для розвитку бізнесу, обмеження доступу до морських портів та обмежена можливість використання альтернативних маршрутів, недостатня кількість платоспроможних клієнтів, підвищення цін на матеріали та послуги, непрогнозовані зміни нормативно-правового поля, зупинка функціонування електронної системи адміністрування повернення ПДВ [4].

Позитивна динаміка, збалансованість попиту й пропозиції на внутрішньому ринку залежать від взаємодії головних суб'єктів ринку – споживачів, виробників, торговельних посередників, державних інститутів, організацій ринкової інфраструктури – і багатьох чинників. Узагальнення досліджень детермінантів розвитку внутрішнього ринку, представлених у [1-8], дозволяє розподілити їх на соціальні, економічні, політичні, екологічні, інституційні. В складі і соціальних, і економічних, і політичних чинників можна розглядати міграцію населення.

Розвиток мобільності трудових ресурсів і міграції населення є очікуваним наслідком глобалізаційних процесів у світовій економіці. Ще до повномасштабної війни у 2022 році близько 10 млн вихідців із України працювало за кордоном (з яких 5 млн – емігранти і 5 млн – українська діаспора) у більш як 50 країнах світу [11, с. 23]. Мотивація трудової міграції, що переважала, окреслювалася передусім економічними інтересами: прагненням знайти робоче місце, покращити добробут родини, покрити базові потреби (в харчуванні, медичному обслуговуванні, освіті), накопичити кошти для придбання нерухомості чи товарів тривалого користування, заробити початковий капітал для відкриття бізнесу, сформувати певні заощадження тощо, зважаючи на суттєву різницю в оплаті праці

в Україні та за її межами. Про переважно споживацький характер мотивації трудової міграції в довоєнний період (2017–2021 рр.) свідчить і досить високий показник кореляції (0,96) між надходженням грошових переказів від трудових мігрантів в Україну та обсягами товарообороту роздрібної торгівлі.

Б. Мартищенко стверджує, що грошові перекази з-за кордону здатні не тільки покращити добробут домогосподарств-отримувачів, а й суттєво вплинути на макроекономічні показники країни походження мігрантів [16, с. 96]. Грошові перекази, які здійснювали мігранти безпосередньо родинам або громадам у країнах їх походження, стали джерелом підтримки макроекономічної стабільності та попиту на внутрішньому ринку.

З початком війни міграція українців набула вимушеного характеру. За оцінкою уповноваженого Верховної Ради України з прав людини Д. Лубінця, у 2022–2025 рр. за межі країни виїхали близько 11 млн осіб, більшість із яких уже працевлаштувалися. За даними Організації економічного співробітництва і розвитку, станом на червень 2025 року у країнах ОЕСР проживало 5,1 млн переміщених осіб із України, яким було надано тимчасовий захист, міжнародний захист або інші форми перебування, пов'язані з їхніми потребами в захисті або

ситуацією в Україні (рис. 1). Причому загальна кількість вимушених мігрантів із України до країн ОЕСР продовжує зростати. Лідирує серед європейських країн за кількістю вимушених мігрантів із України Німеччина, де нині проживає понад 1217,7 тис. українців. Найбільше абсолютне зростання за минулий рік зафіксовано в Німеччині (48050 ос.), Іспанії (36970 ос.) та Польщі (36675 ос.). Словацька Республіка та Іспанія збільшили кількість переміщених українців на понад 18%.

Вплив трудової та вимушеної (воєнної) міграції населення України на внутрішній ринок країни в 2020–2025 рр. можна прослідкувати за показниками змін, що відбувалися в обсягах, каналах та структурі міграційних грошових потоків. Дані, представлені в табл. 1, свідчать, що міграційні грошові потоки досі є одним із важливих каналів надходження іноземної валюти в Україну, що покращує її платіжний баланс. До 2022 року спостерігалось зростання надходження грошових переказів (14019 млн дол. США в 2021 р.), в т.ч. від оплати праці (9550 млн дол. США в 2021 р.), від приватних трансфертів (4469 млн дол. США в 2021 р.).

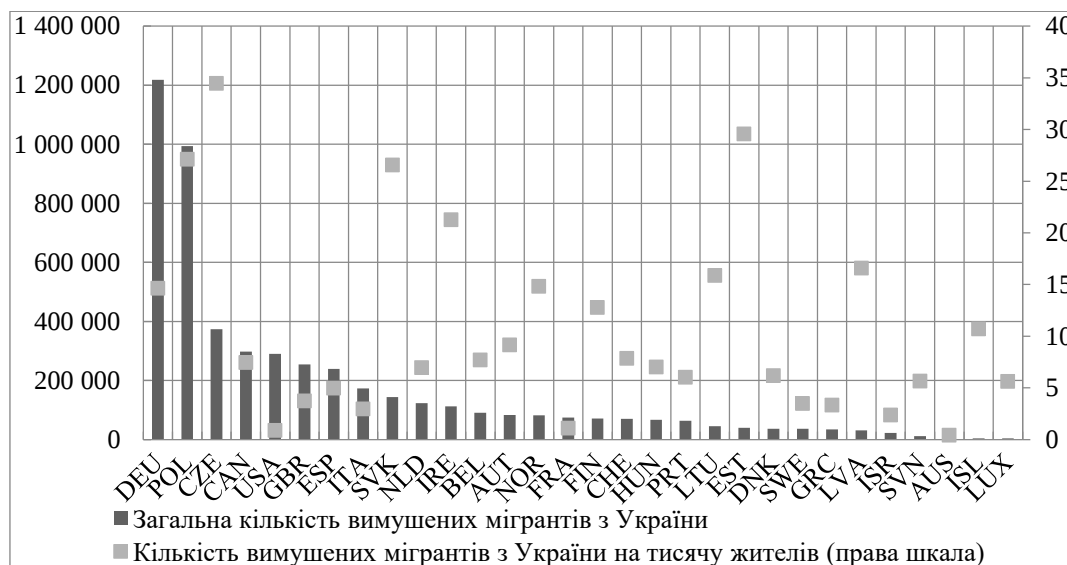

Рис. 1. Кількість вимушених мігрантів із України, зареєстрованих у країнах ОЕСР, станом на червень 2025 року ([18])

Таблиця 1

Грошові перекази в Україну з-за кордону в 2020–2025 рр.
(складено за [19])

(млн дол. США)

Показники	Роки						2025 р. до 2020 р.	
	2020	2021	2022	2023	2024	2025	відхилення	темп зміни, %
Надходження грошових переказів	11980	14019	12655	11292	9464	7314	-4666	61,1
Оплата праці	8505	9550	8792	7451	5260	4111*	-4394	48,3
Приватні трансферти	3475	4469	3863	3841	4204	3203*	-272	92,2

* Розраховано авторами

З 2022 року спостерігаємо тенденцію до скорочення грошових потоків від мігрантів в Україну, що може пояснюватися декількома причинами: уповільненням економічного зростання в основних країнах походження грошових переказів; поверненням частини трудових мігрантів-чоловіків для захисту країни; потребою вимушених мігрантів у додаткових витратах на адаптацію в країні перебування (вивчення мови, пошук житла чи місця праці, професійну інтеграцію); зростанням витрат мігрантів на проживання та утримання непрацюючих членів родини (дітей, пенсіонерів) у країні перебування; зростанням витрат на оплату навчання за кордоном, проживання та утримання студентської молоді; збільшенням фіскального навантаження на отримані мігрантами доходи; високими тарифами на платіжні системи. При цьому більшу стабільність мають приватні трансфери порівняно з оплатою праці, отриманою з-за кордону.

Згідно з даними НБУ, у довоєнний період переважна частина міграційних грошових потоків

спрямовувалася до України з Польщі (4647 млн дол. США; 33,1% всіх надходжень), США (1491 млн дол. США; 10,6% всіх надходжень), Великої Британії (988 млн дол. США; 7,0% всіх надходжень), Чехії (877 млн дол. США; 6,3% всіх надходжень), Росії (777 млн дол. США; 5,5% всіх надходжень) (табл. 2).

У 2025 році основними країнами-донорами залишаються Польща (2589 млн дол. США; 35,4% всіх надходжень), США (944 млн дол. США; 12,9% всіх надходжень), Велика Британія (570 млн дол. США; 7,8% всіх надходжень), Німеччина (541 млн дол. США; 7,4% всіх надходжень), Чехія (453 млн дол. США; 6,2% всіх надходжень) (табл. 3). Порівняльний аналіз показує, що за 2020–2025 роки зростання розмірів переказів в Україну спостерігається лише по одній країні – Німеччині (на 28 млн дол. США, або 5,5%), перекази з Росії припинені, зафіксовані міграційні грошові потоки з Литви (з 2023 р.) та Ірландії (з 2024 р.).

Таблиця 2

Грошові потоки переказів в Україну за країнами світу в 2020–2025 рр. (складено за [19])

(млн дол. США)

Країни	Роки						2025 р. до 2020 р.	
	2020	2021	2022*	2023	2024	2025**	відхилення	темп зміни, %
Канада	111	113	89	80	75	66	-45	59,5
Кіпр	414	440	309	304	267	197	-217	47,6
Чехія	834	877	1309	982	704	453	-381	54,3
Німеччина	513	608	802	728	628	541	28	105,5
Греція	195	207	114	116	106	80	-115	41,0
Ірландія	-	-	-	-	107	124	124	-
Ізраїль	361	422	620	492	458	278	-83	77,0
Італія	475	490	825	315	322	285	-190	60,0
Литва	-	-	-	263	73	59	59	-
Нідерланди	192	203	139	138	116	95	-97	49,5
Норвегія	48	53	25	21	22	15	-33	31,3
Польща	3300	4647	4080	4163	3292	2589	-711	78,5
Португалія	67	72	38	44	43	37	-30	55,2
Росія	863	777	-	-	-	-	-863	-
Сінгапур	131	148	76	92	84	66	-65	50,4
Іспанія	96	102	76	75	73	66	-30	68,8
Швейцарія	86	88	63	69	71	66	-20	76,7
Туреччина	83	97	89	69	54	44	-39	53,0
ОАЕ	145	192	89	85	86	66	-79	45,5
Велика Британія	1013	988	954	806	829	570	-443	56,3
США	1220	1491	1410	1221	1133	944	-276	77,4
Британські Віргінські острови	187	43	2	5	4	0	-187	0,0
Інші країни	1646	1961	1547	1244	917	673	-973	40,9
Разом	11980	14019	12655	11292	9464	7314	-4666	61,1

*Розраховано авторами; ** без даних за грудень 2025 р.

Таблиця 3

**Географічна структура грошових переказів в Україну з-за кордону
в 2020–2025 рр. (складено за [19])**

(%)

Країни	Роки						2025 р. до 2020 р. відхилення
	2020	2021	2022*	2023	2024	2025**	
Канада	0,9	0,8	0,7	0,7	0,8	0,9	0
Кіпр	3,5	3,1	2,4	2,7	2,8	2,7	-0,8
Чехія	7,0	6,3	10,3	8,7	7,4	6,2	-0,8
Німеччина	4,3	4,3	6,3	6,4	6,6	7,4	3,1
Греція	1,6	1,5	0,9	1,0	1,1	1,1	-0,5
Ірландія	-	-	-	-	1,1	1,7	1,7
Ізраїль	3,0	3,0	4,9	4,4	4,8	3,8	0,8
Італія	4,0	3,5	6,5	2,8	3,4	3,9	-0,1
Литва	-	-	-	2,3	0,8	0,8	0,8
Нідерланди	1,6	1,4	1,1	1,2	1,2	1,3	-0,3
Норвегія	0,4	0,4	0,2	0,2	0,2	0,2	-0,2
Польща	27,5	33,1	32,2	36,9	34,8	35,4	7,9
Португалія	0,6	0,5	0,3	0,4	0,5	0,5	-0,1
росія	7,2	5,5	-	-	-	-	-7,2
Сінгапур	1,1	1,1	0,6	0,8	0,9	0,9	-0,2
Іспанія	0,8	0,7	0,6	0,7	0,8	0,9	0,1
Швейцарія	0,7	0,6	0,5	0,6	0,8	0,9	0,2
Туреччина	0,7	0,7	0,7	0,6	0,6	0,6	-0,1
ОАЕ	1,2	1,4	0,7	0,8	0,9	0,9	-0,3
Велика Британія	8,5	7,0	7,5	7,1	8,8	7,8	-0,7
США	10,2	10,6	11,1	10,8	12,0	12,9	2,7
Британські Віргінські острови	1,6	0,3	0,0	0,0	0,0	0,0	-1,6
Інші країни	13,7	14,0	12,2	11,0	9,7	9,2	-4,5

*Розраховано авторами, ** без даних за грудень 2025 р.

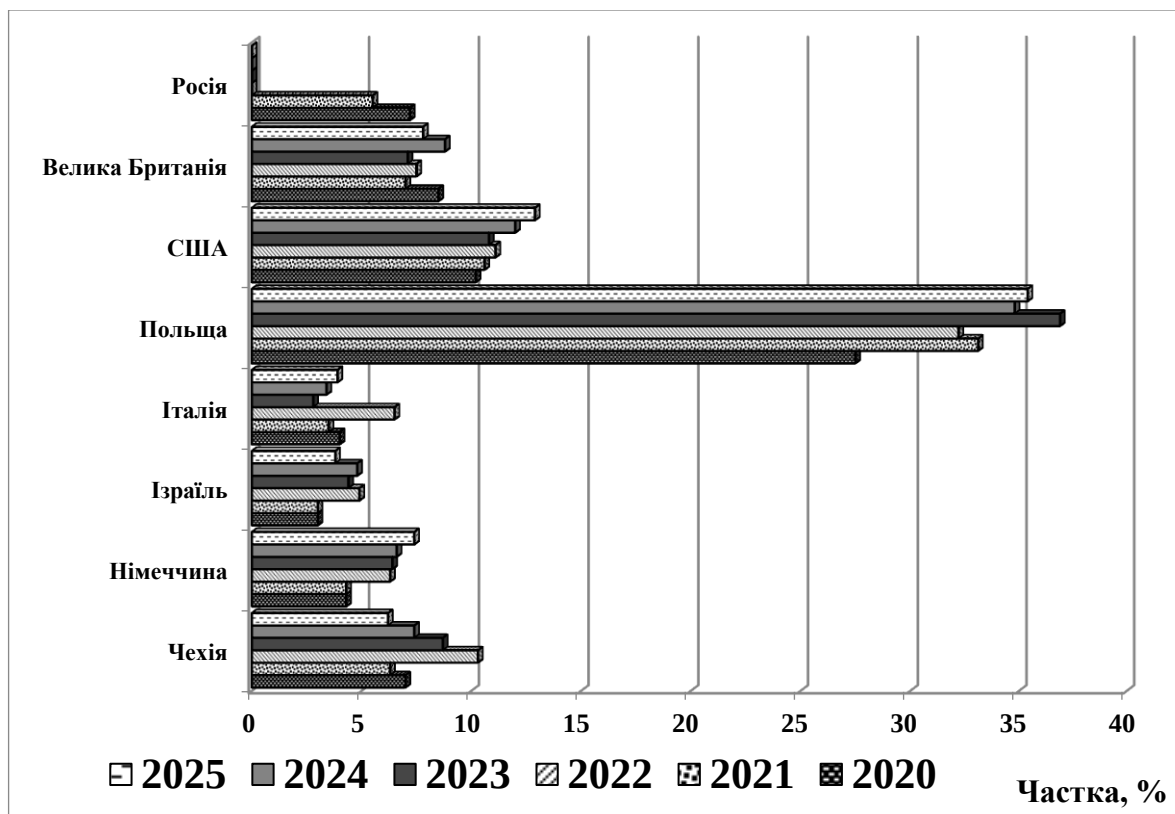

Рис. 2. Динаміка частки окремих країн у грошових потоках переказів в Україну в 2020–2025 рр.
(побудовано авторами)

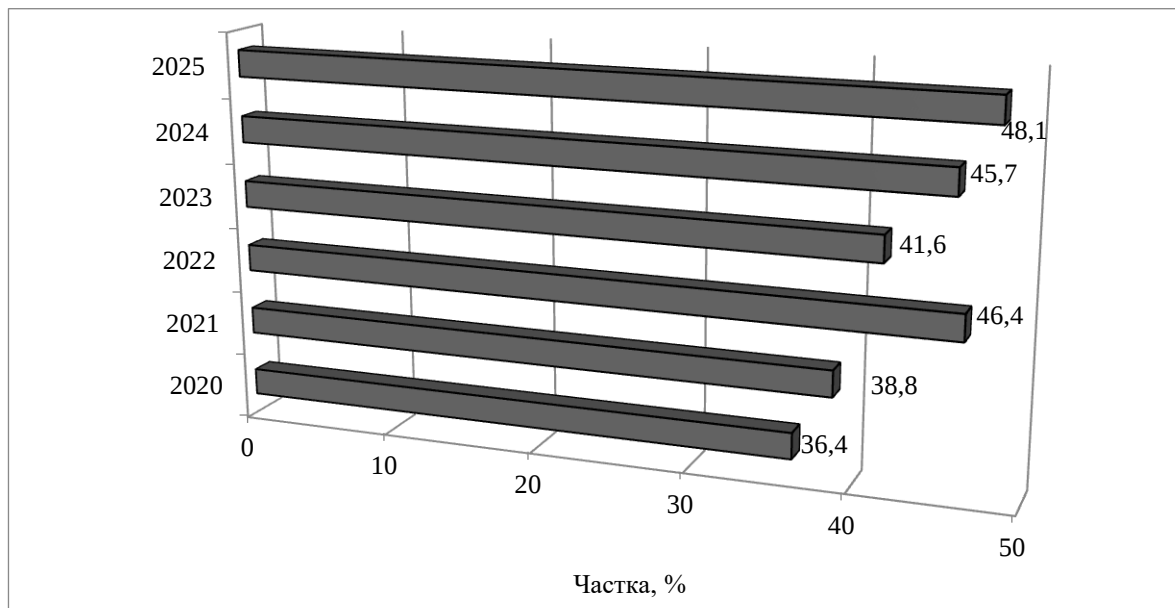

Рис. 3. Частка міграційних грошових потоків через міжнародні платіжні системи в грошових потоках через офіційні канали до України в 2020–2025 рр. (побудовано за [19])

Рис. 2 демонструє зміни в географічній структурі міграційних грошових потоків в Україну протягом 2020–2025 рр.: зростання частки Польщі, Німеччини та США в грошових потоках переказів в Україну. Провідна роль Польщі у даному випадку обумовлена прихистком на її території понад 944 тис. українських біженців, запровадженням спрощеної процедури працевлаштування (“декларації”) українських мігрантів для тимчасової роботи в Польщі. Крім того, у відповідь на війну росії проти України у березні 2022 року для громадян України було імplementовано нову процедуру – “повідомлення про доручення роботи”, що полегшило доступ до польського ринку праці для українців. У 2023–2024 рр. США зафіксували найбільше річне зростання рівня зайнятості на 21 в.п. серед нещодавно прибулих українців [18].

Співпадіння процесів поширення кризових явищ й економічних шоків (пандемія Covid-19, повномасштабна війна) та активної цифровізації в різних секторах економіки та сферах життєдіяльності населення спричинило суттєві зміни в структурі офіційних каналів грошових переказів до України з інших країн світу (рис. 3).

Якщо в 2020 р. через міжнародні платіжні системи в Україну надходило лише 36,4% міграційних грошових потоків, то в 2024–2025 рр. їх частка охоплює близько половини грошових переказів через офіційні канали. За даними НБУ, через міжнародні платіжні системи найбільші обсяги коштів в Україну торік надходили зі США (19,4%), Ізраїлю (16,8%), Німеччини (10,8%), Італії (10,2%) та Великої Британії (9,4%). Лідерами за обсягами переказів в Україну були Western Union (37,6% усіх переказів), MoneyGram (19,2% усіх переказів), RIA (18,3% усіх переказів).

Таким чином, міграційні грошові потоки в Україну в умовах війни зберігають резистентність до економічних шоків, виступають джерелом

фінансування споживання та інвестицій, виконують важливу макростабілізуючу функцію. Мігранти привозять чи переказують в Україну зароблені за кордоном кошти, що становлять щороку 7,6–8,4% ВВП і в разі переважають обсяг прямих іноземних інвестицій [20].

Період повоєнної відбудови економіки України та стабілізації її внутрішнього ринку потребує як значних трудових ресурсів, так і інвестицій. У цьому зв'язку вже зараз актуалізується питання співпраці з країнами перебування вимушених мігрантів з метою обміну даними про мігрантів, оцінювання потенційних можливостей їх репатріації. Міграційна політика України має спрямовуватися на подолання дефіциту трудових ресурсів на національному ринку праці, повернення вимушених мігрантів в Україну та залучення їх коштів у відбудову і розвиток економіки.

Хоча Національною програмою “Поліпшення бізнес-середовища” в Плані відновлення України передбачене економічне стимулювання громадян, які виїхали за кордон, до повернення та працевлаштування в Україні, повернення мігрантів до України неможливе без створення стимулюючих механізмів у вигляді фінансово-банківських (звільнення від сплати або відстрочка у сплаті податків, кредити за спеціальними пільговими ставками, субсидювання оренди, гранти для молоді, яка навчалася за кордоном, ін.), іпотечних (наприклад, тимчасове звільнення від сплати за іпотечними кредитами без нарахування пені та відсотків, надання земельних ділянок та житла на пільгових умовах, ін.), страхових (таких як компенсації за втрачене або пошкоджене житло, ін.), інвестиційних (фінансова підтримка малого бізнесу та ФОП, мікрогранти на самозайнятість, пільги учасникам індустриальних парків, стимулювання виробництва вітчизняної продукції з високим рівнем доданої вартості на інноваційних засадах, ін.), пенсійних

(субсидії на комунальні послуги, ін.) та інших програм. У формуванні таких програм/механізмів доцільним є вивчення міграційної політики країн (США, Німеччини, Канади, Франції), які в основу стратегії повернення мігрантів поклали мотиваційну політику щодо залучення їхніх грошових переказів та інвестицій, а через мотивацію залучення частини доходів і заощаджень мігрантів і відбувається повернення самих мігрантів та діаспори на батьківщину [11, с. 24].

Світовий досвід показує, що гроші мігрантів використовуються для будівництва метро, аеропортів, бомбосховищ, лікарень (Ізраїль), доріг, дитячих садків, шкіл (Мексика), накопичуються на рахунках у банківській системі батьківщини (Індія, Пакистан, Єгипет, Марокко) [17]. Збільшення інвестицій через переказ коштів мігрантів характерне для таких країн, як Марокко, Пакистан, Індія, багатьох країн Середземномор'я [20].

Забезпечення процесу повоєнного відновлення економіки країни потребує розробки інструментів для: (1) залучення українських мігрантів через освітні, економічні, інвестиційні програми/проекти; (2) залучення українських мігрантів до відбудови їх рідних міст (населених пунктів), відновлення підприємств та суб'єктів бізнесу, де вони працювали; (3) залучення української діаспори в зарубіжних країнах до інвестування в українську економіку, до участі в інноваційній діяльності та трансфері знань; (4) залучення як українських мігрантів, так і української діаспори до реалізації фінансових програм (включаючи розміщення облігацій).

Пріоритетом політики щодо залучення доходів трудових мігрантів в економіку є поліпшення підприємницьких можливостей в Україні [10, с. 23]. Накопичені трудовими мігрантами кошти повинні працювати в нашій країні, а це актуалізує питання створення максимально сприятливого бізнес-клімату (порівняно з умовами відкриття бізнесу за кордоном) для започаткування бізнесу в Україні. Причому це важливо як для українців, так і для іноземців, які хочуть інвестувати в економіку нашої країни чи працювати в Україні. В цьому контексті напрямками державної підтримки мають бути: боротьба з корупцією та спрощення регуляторних процедур під час започаткування бізнесу; створення безпечного бізнес-середовища та надійного захисту від військової агресії; стимулювання підприємництва серед членів родин чи самих мігрантів шляхом надання консультаційних й інформаційних послуг, мікрогрантів, пільгових кредитів, ін.; підвищення доступності фінансових послуг для грошових переказів в Україну.

Таким чином, залучення мігрантів та їх коштів для відновлення економіки країни матиме позитивний вплив на внутрішній ринок країни, адже дозволить збільшити чисельність споживачів на внутрішньому ринку та обсяг платоспроможного попиту, розширити вітчизняне виробництво конкурентоспроможних експортоорієнтованих товарів і послуг на інноваційних засадах, стабілізувати ланцюги постачання та логістичну систему країни, диверсифікувати канали збуту товарів і послуг.

Висновки і перспективи подальших досліджень у даному напрямі. Узагальнення результатів досліджень із проблематики дозволило виділити кардинальні зміни ситуації на внутрішньому ринку України внаслідок повномасштабної війни. При цьому міграцію населення можна одночасно розглядати в складі соціальних, економічних і політичних детермінантів розвитку внутрішнього ринку. Важливість вивчення міграційних грошових потоків в умовах війни визначається їх резистентністю до економічних шоків та роллю як джерела підтримки макроекономічної стабільності і попиту на внутрішньому ринку країни походження мігрантів. Проведений порівняльний аналіз дозволив оцінити зміну мотивів міграції населення з України в довоєнний період та після повномасштабного вторгнення РФ в Україну; обсягів грошових переказів в Україну, їх складу та географічної структури. Обґрунтовано необхідність орієнтації державної міграційної політики на подолання дефіциту трудових ресурсів на національному ринку праці, повернення вимушених мігрантів в Україну та залучення їх коштів у відбудову економіки. Для створення стимулюючих програм/механізмів запропоновано вивчення міграційної політики країн, які мотивували репатріацію мігрантів через залучення в економіку їх доходів і заощаджень.

Предметом подальшого дослідження вважаємо вивчення перспектив розвитку внутрішнього ринку країни з використанням сценарного підходу, а також моделювання місткості внутрішнього ринку країни на основі розподілу детермінантів впливу на стимулятори та дестимулятори.

ЛІТЕРАТУРА

1. Попадинець Н. М. Теоретико-методологічні засади державного регулювання розвитку внутрішнього ринку споживчих товарів : дис. ...д-ра екон. наук : 08.00.03. Львів, 2021. 461 с.
2. Гальцова О. Л., Трохимець О. І. Теоретико-методологічні основи розвитку внутрішнього споживчого ринку в національній економіці. *Держава та регіони. Серія: Економіка та підприємництво*. 2020. № 4. С. 38-43. DOI: <https://doi.org/10.32840/1814-1161/2020-4-7>.
3. Внутрішній ринок і торгівля України: структурно-інституціональна трансформація : монографія / В. Д. Лагутін, Ю. М. Уманців, А. Г. Герасименко та ін.; за ред. В. Д. Лагутіна. Київ : КНТЕУ, 2015. 432 с.
4. Ільчишин С. Передумови та інструменти дослідження внутрішнього ринку України. *Академічні візії*. 2023. № 18. URL: <https://academy-vision.org/index.php/av/article/view/353>. DOI: <http://dx.doi.org/10.5281/zenodo.7920192>.
5. Свидрук І. І., Клепанчук О. Ю. Глобалізаційні особливості розвитку внутрішнього ринку України. *Вісник Львівського торговельно-економічного університету. Серія: Економічні науки*. 2021. Вип. 62. С. 121-131. <https://doi.org/10.36477/2522-1205-2021-62-17>.

6. Shults S., Popadynets N., Bilyk I., Teslya D., Kosar N., Karpil O., Kubrak N. Factor determinants of the consumer market development. *Accounting*. 2021. Is. 7. P. 563-572. doi: 10.5267/j.ac.2021.1.002.

7. Lupak R., Mizyuk B., Zaychenko V., Kunytska-Liash M., Vasylytsiv T. Migration processes and socio-economic development: interactions and regulatory policy. *Agricultural and Resource Economics*. 2022. № 8(1). P. 70-88. DOI: 10.51599/are.2022.08.01.04.

8. Клепанчук О. Ю. Теоретико-методологічні засади впровадження структурних змін та інституційних реформ на внутрішньому ринку України : дис. ... д-ра екон. наук : 08.00.03. Львів, 2024. 578 с.

9. Орел А. М., Янко С. В., Паранькевич М. І. Теоретико-методологічні засади державного регулювання розвитку внутрішнього ринку споживчих товарів в контексті екологічної конкурентоспроможності. *Успіхи і досягнення у науці*. 2025. № 3 (13). С. 879-891. DOI: [https://doi.org/10.52058/3041-1254-2025-3\(13\)-879-891](https://doi.org/10.52058/3041-1254-2025-3(13)-879-891).

10. Савченко М. В., Іщук Ю. А., Барчук К. В. Емпіричний аналіз грошових переказів трудових мігрантів в Україну: основні тенденції та економічні наслідки. *Бізнес Інформ*. 2024. № 4. С. 18-25. DOI: <https://doi.org/10.32983/2222-4459-2024-4-18-25>.

11. Гайдуцький А. П. Соціально-економічні механізми повернення українських мігрантів і діаспори в Україну. *Інвестиції: практика та досвід*. 2023. № 9. С. 22-27. DOI: <https://doi.org/10.32702/2306-6814.2023.9.22>.

12. Поліщук Є., Гарафонов О., Журавель В. Особливості грошових переказів заробітчан: вплив на економіку України. *Herald of Khmelnytskyi National University. Economic Sciences*. 2022. № 302(1). С. 12-16. <https://doi.org/10.31891/2307-5740-2022-302-1-2>.

13. Панченко В. Г., Резнікова Н. В., Карп В. С., Іващенко О. А. Вплив міжнародної міграції робочої сили на макроекономічне середовище країно-донорів трудових мігрантів: теоретичні аспекти. *Ефективна економіка*. 2024. № 1. С. 1-19. DOI: <http://doi.org/10.32702/2307-2105.2024.1.12>.

14. Ластовецька Р. О. Механізми впливу грошових переказів на економіку країни-донора та країни-реципієнта : дис. ... канд. екон. наук : 08.00.02. Львів, 2016. 251 с.

15. Лібанова Е. М., Фтомова О. С. Особисті перекази мігрантів: оцінка масштабів та наслідки. *Демографія та соціальна економіка*. 2019. № 3. С. 11-29. <https://doi.org/10.15407/dse2019.03.011>.

16. Мартищенко Б. Приватні грошові перекази з-за кордону: тенденції та вплив на валовий внутрішній продукт України. *Демографія та соціальна економіка*. 2025. № 2 (60). С. 90-109. <https://doi.org/10.15407/dse2025.02.090>.

17. Андрій Гайдуцький, експерт з питань міграції: Скільки людей, стільки й причин для еміграції чи повернення. *Укрінформ*. 15.01.2025. URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-society/3948529-andrij-gajduckij-ekspert-z-pitan-migracii.html>.

18. International Migration Outlook 2025. *OECD*. 3 November 2025. URL:

https://www.oecd.org/en/publications/international-migration-outlook-2025_ae26c893-en/full-report/recent-developments-in-international-migration-movements-and-labour-market-inclusion-of-immigrants_203de29e.html.

19. Грошові перекази в Україну. *Мінфін*. Останнє оновлення: 06.01.2026. URL: <https://index.minfin.com.ua/ua/economy/transfer/>.

20. Скільки українців поїхало за кордон і що державі з цим робити : Аналітична записка / *Центр економічної стратегії*. Підготували: Ірина Піонківська, Дмитро Яблоновський, Юлія Руда та ін. 18 березня 2025 р. URL: <https://ces.org.ua/wp-content/uploads/2018/04/analichna-zapyska.pdf>.

REFERENCES

1. Popadynets, N. M. (2021), Teoretyko-metodolohichni zasady derzhavnoho rehulivannia rozvytku vnutrishnoho rynku spozhyvchyykh tovariv : dys. ...d-ra ekon. nauk : 08.00.03, Lviv, 461 s.

2. Haltsova, O. L. and Trokhymets, O. I. (2020), Teoretyko-metodolohichni osnovy rozvytku vnutrishnoho spozhyvchoho rynku v natsionalnii ekonomitsi, *Derzhava ta rehiony. Seriya: Ekonomika ta pidpriemnytstvo*, № 4, s. 38-43. DOI: <https://doi.org/10.32840/1814-1161/2020-4-7>.

3. Vnutrishnii rynek i torhivlia Ukrainy: strukturno-instytutsionalna transformatsiia : monohrafiia / Lahutin, V. D., Umantsiv, Yu. M., Herasymenko, A. H. ta in.; za red. V. D. Lahutina (2015), KNTEU, Kyiv, 432 s.

4. Ilchyshyn S. (2023), Peredumovy ta instrumenty doslidzhennia vnutrishnoho rynku Ukrainy, *Akademichni vizii*, № 18, available at: <https://academy-vision.org/index.php/av/article/view/353>. DOI: <http://dx.doi.org/10.5281/zenodo.7920192>.

5. Syvdruk, I. I. and Klepanchuk, O. Yu. (2021), Hlobalizatsiini osoblyvosti rozvytku vnutrishnoho rynku Ukrainy, *Visnyk Lvivskoho torhovelno-ekonomichnoho universytetu. Seriya: Ekonomichni nauky*, vyp. 62, s. 121-131. <https://doi.org/10.36477/2522-1205-2021-62-17>.

6. Shults S., Popadynets N., Bilyk I., Teslya D., Kosar N., Karpil O. and Kubrak N. (2021), Factor determinants of the consumer market development, *Accounting*, Is. 7, p. 563-572. doi: 10.5267/j.ac.2021.1.002.

7. Lupak R., Mizyuk B., Zaychenko V., Kunytska-Liash M. and Vasylytsiv T. (2022), Migration processes and socio-economic development: interactions and regulatory policy, *Agricultural and Resource Economics*, № 8(1), p. 70-88. DOI: 10.51599/are.2022.08.01.04.

8. Klepanchuk, O. Yu. (2024), Teoretyko-metodolohichni zasady vprovadzhennia strukturnykh zmin ta instytutsiinykh reform na vnutrishnomu rynku Ukrainy : dys. ... d-ra ekon. nauk : 08.00.03, Lviv, 578 s.

9. Orel, A. M., Yanko, S. V. and Paranyevych, M. I. (2025), Teoretyko-metodolohichni zasady derzhavnoho rehulivannia rozvytku

vnutrishnoho rynku spozhyvchykh tovariv v konteksti ekolohichnoi konkurentospromozhnosti, *Uspikhy i dosiahnennia u nautsi*, № 3 (13), s. 879-891. DOI: [https://doi.org/10.52058/3041-1254-2025-3\(13\)-879-891](https://doi.org/10.52058/3041-1254-2025-3(13)-879-891).

10. Savchenko, M. V., Ishchuk, Yu. A. and Barchuk, K. V. (2024), Empirychnyi analiz hroshovykh perekaziv trudovykh mihrantiv v Ukrainu: osnovni tendentsii ta ekonomichni naslidky, *Biznes Inform*, № 4, s. 18-25. DOI: <https://doi.org/10.32983/2222-4459-2024-4-18-25>.

11. Haidutskyi, A. P. (2023), Sotsialno-ekonomichni mekhanizmy povernennia ukrainskykh mihrantiv i diaspori v Ukrainu, *Investytsii: praktyka ta dosvid*, № 9, s. 22-27. DOI: <https://doi.org/10.32702/2306-6814.2023.9.22>.

12. Polishchuk Ye., Harafonova O. and Zhuravel V. (2022), Osoblyvosti hroshovykh perekaziv zarobitchan: vplyv na ekonomiku Ukrainy, *Herald of Khmelnytskyi National University. Economic Sciences*, № 302(1), s. 12-16. <https://doi.org/10.31891/2307-5740-2022-302-1-2>.

13. Panchenko, V. H., Reznikova, N. V., Karp, V. S. and Ivashchenko, O. A. (2024), Vplyv mizhnarodnoi mihratsii robochoi syly na makroekonomichne seredovyshche krain-donoriv trudovykh mihrantiv: teoretychni aspekty, *Efektivna ekonomika*, № 1, s. 1-19. DOI: <http://doi.org/10.32702/2307-2105.2024.1.12>.

14. Lastovetska, R. O. (2016), Mekhanizmy vplyvu hroshovykh perekaziv na ekonomiku krainy-donora ta krainy-retsypienta : dys. ... kand. ekon. Nauk : 08.00.02, Lviv, 251 s.

15. Libanova, E. M. and Ftomova, O. S. (2019), Osobysti perekazy mihrantiv: otsinka masshtabiv ta

naslidky, *Demohrafiia ta sotsialna ekonomika*, № 3, s. 11-29. <https://doi.org/10.15407/dse2019.03.011>.

16. Martyshchenko B. (2025), Pryvatni hroshovi perekazy z-za kordonu: tendentsii ta vplyv na valovyi vnutrishnii produkt Ukrainy, *Demohrafiia ta sotsialna ekonomika*, № 2 (60), s. 90-109. <https://doi.org/10.15407/dse2025.02.090>.

17. Andrii Haidutskyi, ekspert z pytan mihratsii: Skilky liudei, stilky y prychny dlia emihratsii chy povernennia. *Ukrinform*. 15.01.2025, available at: <https://www.ukrinform.ua/rubric-society/3948529-andrij-gajduckij-ekspert-z-pitan-migracii.html>.

18. International Migration Outlook 2025. *OECD*. 3 November 2025, available at: https://www.oecd.org/en/publications/international-migration-outlook-2025_ae26c893-en/full-report/recent-developments-in-international-migration-movements-and-labour-market-inclusion-of-immigrants_203de29e.html.

19. Hroshovi perekazy v Ukrainu. *Minfin*. Ostanrie onovlennia: 06.01.2026, available at: <https://index.minfin.com.ua/ua/economy/transfer/>.

20. Piontkivska I., Yablonovskiy D., Ruda Yu. ta in. (2025), Ckilky ukrainsiv poikhalo za kordon i shcho derzhavi z tsym robyty : Analitychna zapyska, *Tsentr ekonomichnoi stratehii*, 18 bereznia 2025 r., available at: <https://ces.org.ua/wp-content/uploads/2018/04/analitychna-zapyska.pdf>.

Стаття надійшла: 12.11.2025

Стаття прийнята: 04.12.2025

Стаття опублікована: 30.12.2025